

ΠΡΟΞΕΝΙΑ ΚΑΙ ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΑΛΛΟΤΕ ΣΤΗ ΘΑΣΟ

Φώτης Τριάρχης

ΠΡΟΞΕΝΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΞΕΝΗΤΡΕΣ

Στα χρόνια τα παλιά σοβαρά ήταν τα αισθήματα των νεαρών Θασίων για μια κοπέλα. Πήγαιναν, όπως έλεγαν, «για καλό σκοπό». Δηλαδή σαν τίμιοι άντρες απέβλεπαν να παντρευτούν την «κόρη των ονείρων τους».

Αλλά είτε υπήρχε αίσθημα, δηλαδή κάποια αγάπη, κάποιος πλατωνικός δεσμός, είτε όχι, ο γάμος δεν μπορούσε ποτέ να ξεκινήσει σωστά, σύμφωνα με τις τότε κατεστημένες παραδόσεις, παρά μόνον με προξενιά. Γιατί όπως λέει και το σχετικό λαϊκό τραγουδάκι που τραγουδιόταν τον παλιό καιρό στην Θάσο:

Βρε παλικαράκι αν μ' αγαπάς,
τί συχνοδιαβαίνεις και δεν μιλάς;
Στείλε προξενήτρες στη μάνα μου
και προξενητάδες στον μπάρμπα μου.

Έστελναν, λοιπόν, οι ενδιαφερόμενοι προξενητή ή προξενήτρα στην οικογένεια του προσώπου που ήθελαν. Προξενιά μπορούσε να στείλει τόσο η οικογένεια του μελλονύμφου, όσο και η οικογένεια της μελλονύμφης. Ανάλογα με την περίπτωση. Δε φαίνεται να υπήρχε ειδικό πρόσωπο σε κάθε χωριό που ασκούσε το «λειτουργήμα» του προξενητή. Το ρόλο αυτόν έπαιζε ευκαιριακά κάποιο αξιοσέβαστο πρόσωπο, συγγενικό ή φιλικό, ή κάποια πανέξυπνη γριούλα κοινής εμπιστοσύνης.

Πήγαινε, λοιπόν, ο προξενητής ή η προξενήτρα στους γονείς. Συνήθως στη μητέρα.

— Το και το κυρά Λασκιαρούδα μ'....

— Ευχαριστώ θειά Βруνόνισσα. Θα το πω στον Κύρη μου κι έλα αύριο να σ' πω τα χαμπέρια.

Αν και ο πατέρας συμφωνούσε, τότε η υπόθεση μπορούσε να θεωρηθεί

τελειωμένη. Γιατί στη Θάσο ο «Κύρης», δηλαδή ο πατέρας είχε πάντα βαρύνουσα και αποφασιστική γνώμη στα θέματα της οικογένειάς του.

ΠΡΟΪΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ

Στην αποδοχή ή όχι μιας προξενιάς βάραινε πολύ:

- α) Η ηλικία των «προξενουομένων». Συνήθως ο υποψήφιος γαμπρός έπρεπε να είναι άνω των 18 ετών και η υποψήφια νύφη άνω των 15.
- β) Το όνομα της οικογένειας του «προξενουομένου» προσώπου και η θέση στην εκτίμηση της μικρής κοινωνίας του χωριού.
- γ) Το ήθος, ο χαρακτήρας και γενικά η φήμη του ίδιου του προτεινόμενου ή προτεινόμενης.
- δ) Η οικονομική κατάσταση και το επάγγελμα του προξενουόμενου ή η προίκα και η περιουσία της προξενουόμενης.

Ο γάμος με τις δύσκολες συνθήκες της εποχής εκείνης έπρεπε να στηριχθεί όχι μόνο σε μια ταυτότητα χαρακτήρων και σε σταθερά οικονομικά θεμέλια, αλλά και σε μια κοινωνική προβολή, αναγνωρισμένη από όλους, για να δώσει μια ευτυχισμένη, κατά το δυνατό, και αξιοπρεπή διαβίωση στους νυμφεύμενους.

Γιαυτό μετρούσε τόσο πολύ, όχι μόνον ο καλός χαρακτήρας, αλλά και η οικογενειακή καταγωγή και ο οικονομικός παράγοντας.

Καλά η ανθρώπινη καρδιά δεν υπολογιζόταν;

Μέσα στις μικροκοινωνίες των Θασιακών χωριών όλοι ήσαν γνωστοί μεταξύ τους. Έτσι, τις περισσότερες φορές, το προξενιό ήταν αποδεκτό και από τους δύο μελλονύμφους. Σπάνιες ήταν οι περιπτώσεις που υποψήφια νύφη αναγκαζόταν να υποκύψει στην άτεγκτη βούληση των γονιών της, παρά τη θέλησή της. Πολλές φορές προϋπήρχε και αμοιβαία συμπάθεια μεταξύ εκείνου και εκείνης. Το προξενιό ερχόταν απλώς να δώσει τη σωστή διεξοδό στο αίσημά τους.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ

Εφόσον πετύχαινε η συμφωνία ανάμεσα στα δύο «συμβαλλόμενα» μέρη, οι γονείς της νύφης έστελναν με την προξενήτρα στους γονείς του γαμπρού κάποιο μικρό δώρο και γλυκίσματα. Οι γονείς του γαμπρού ανταπέδιδαν, πάλι με την προξενήτρα, τα μικροδώρα και τα γλυκίσματα. Αυτά ήσαν ένα είδος πρώτης επισφράγισης της συμφωνίας, τα λεγόμενα «σημάδια». Όταν η προξενήτρα έφερε τα «καλά χαμπέρια» και ανταλλάσσονταν και τα «σημάδια», τότε οριζόταν και η ημερομηνία που θα γινόταν η επίσημη επίσκεψη

των γονέων και του γαμπρού στους συμπεθέρους, για να δώσουν «λόγο». Συνήθως ήταν η πρώτη Κυριακή μετά τη συμφωνία.

Μερικές οικογένειες μαζί με το «λόγο» ανταλλάσσανε και τα δακτυλίδια του αρραβώνα. Γινόταν μάλιστα κι ένα μικρό γλεντάκι μεταξύ συγγενών. Άλλες οικογένειες προτιμούσαν οι αρραβώνες να γίνουν μian άλλη μέρα με την ευλογία ιερέα, σε μια συγκέντρωση ευρύτερη και εορταστική. Αυτά όλα εξαρτιόταν από την οικονομική κατάσταση της οικογένειας της νύφης.

Δεν έχει διασωθεί αν αυτή η πρώτη επίσκεψη της οικογένειας του παλικαριού στην οικογένεια του κοριτσιού γινόταν με κάποια ειδική εθιμοτυπία. Από ό,τι γνωρίζουμε, ο υποψήφιος γαμπρός με τους γονείς του, την προξενήτρα κι ένα δυο στενούς συγγενείς επισκέπτονταν, τις εσπερινές συνήθως ώρες, την οικογένεια της νύφης, φέρνοντας κάποιο μικρό δώρο. Εκεί τους υποδέχονταν με χαρά και τους φίλευαν θασίτικο κρασί ή ρακί και γλυκό. Το σερβίρισμα γινόταν από την ίδια τη μέλλουσα νύφη. Εκείνη παρουσιαζόταν με τη γιορτινή της φορεσιά, συνεσταλμένη, χαμηλοβλεπούσα και ροδαλά τα μαγουλάκια της από την αιδημοσύνη. Αν τυχόν τα μάγουλα δεν κοκκίνιζαν, τότε τα τσιμπούσε κρυφά η ίδια και φαίνονταν έστω και για λίγο ερυθρωπά.

Μετά το κέρασμα και την αποχώρηση της κόρης ο πατέρας του γαμπρού έλεγε στους συμπεθέρους:

- Έχετε ένα καλό κορίτσι σπίτι σας. Εμείς το θέλουμε για το γιο μας. Εσείς μας το δίνετε;
- Σύμφωνοι, με την ευχή μας απαντούσε ο συμπέθερος και ρωτούσε. Πόσα ζητάτε;

Έτσι άρχιζε η τελική συζήτηση για την προίκα.

Όπως προείπαμε η προξενήτρα είχε φέρει από μέρες τα «καλά χαμπέρια». Στις ενδιάμεσες ημέρες είχαν γίνει μεταξύ των οικογενειών και άλλες «μυστικές επαφές». Το θέμα λοιπόν της προίκας ήταν πια τακτοποιημένο. Απλώς την ημέρα του «λόγου» γινόταν η επίσημη επιβεβαίωση μπροστά σε όλους.

ΛΟΓΟΔΟΣΙΜΟ ΚΑΙ ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ

Με το κλείσιμο της συμφωνίας της προίκας ο γάμος θεωρούνταν οριστικός. Ανταλλάσσανε όλοι ευχές κι έδιναν τα χέρια τους ως επισφράγιση της συμφωνίας.

Τότε φώναζαν τη νύφη.

Μόλις εκείνη έμπαινε στη σάλα, συνοδευόμενη από τη μάνα της και τις αδελφές της, σηκωνόταν ο πατέρας του γαμπρού. Την αγκάλιαζε πατρικά,

τη φιλούσε στο μέτωπο, την αποκαλούσε κόρη του και μπροστά σε όλους δήλωνε ότι της χαρίζει στο όνομά της, σαν δική της περιουσία, ένα μικρό μέρος από τα κτήματά του (π.χ. ένα λιόδεντρο ή κάποιο μικρό λαχανόκηπο). Με αυτή τη δωρεά του της έδειχνε την εμπιστοσύνη του και την αγάπη του. Τη θεωρούσε πια μέλος της οικογενείας του.

Έπειτα από αυτό οι δύο συμπέθεροι οδηγούσαν τη νύφη κοντά στο γαμπρό. Με τις ευχές όλων το καινούριο ζευγάρι ένωσε τα χέρια του στη ζωή και στο θάνατο. Αν οι γονείς το επιτρέπανε, φιλιόντουσαν εκεί μπροστά σε όλους, δειλά-δειλά, για πρώτη φορά. Μετά στο μικρό γλέντι που επακολουθούσε, κάθονταν στο τραπέζι μαζί και δέχονταν τις ευχές αλλά και τα πειράγματα των παρευρισκομένων. Η νύφη έπρεπε πάντα να κοκκινίζει για να δείχνει τη σεμνότητά της, να εξυπηρετεί το μνηστήρα της για να δείχνει την υποταγή της και να μη...μιλάει για να δείχνει τον καλό χαρακτήρα της («Στόμα έχει και μιλιά δεν έχει»). Στη συνέχεια ο πατέρας της νύφης τους περνούσε τα δακτυλίδια του αρραβώνα στα δάκτυλά τους με πολλές ευχές αλλά και δάκρυα των ευαίσθητων γυναικών.

Αν όμως ήταν αποφασισμένο ο αρραβώνας (δηλαδή το πέραςμα των δακτυλιδιών) να γίνει σε ιδιαίτερη τελετή, αυτή πραγματοποιούνταν, μια από τις επόμενες Κυριακές, στο σπίτι της νύφης, με την παρουσία συγγενών και φίλων, καθώς και του ιερέα του χωριού. Ο αρραβωνιαστικός προσερχόταν καλοντυμένος φέρνοντας τις βέρες τις χρυσές σε βελούδινο κουτί, καθώς και δώρα για τη μνηστή του, τους γονείς της και τους στενούς συγγενείς της. Τον συνοδεύανε τιμητικά οι γονείς του, ο ιερέας του χωριού, οι πιο στενοί συγγενείς του και φίλοι του, η προξενήτρα και εκείνος που θα γινόταν κουμπάρος. Οι γονείς της νύφης είχαν κι εκείνοι τα δικά τους δώρα έτοιμα. Έπειτα από μια μικρή ιερουργία, ο ιερέας περνούσε τις βέρες στα δάκτυλα των μνηστευμένων κι επακολουθούσαν ευχές και ανταλλαγή δώρων.

Οι αρραβωνιασμένοι ήσαν υποχρεωμένοι να χαιρετίσουν όλους τους παρευρισκομένους για να δεχθούν τις ευχές τους. Η νύφη φιλούσε τα χέρια των γονιών της, των συμπεθέρων και των πιο σεβάσμιων συγγενών. Εκείνοι της έδιναν κάποιο νόμισμα (πολλές φορές χρυσό). Κατόπιν σερβίρονταν οι μεζέδες, το καλό θασίτικο κρασί, και με μουσική από λαϊκούς οργανοπαίκτες άρχιζε ο χορός και το γλέντι. Την επόμενη ημέρα οι οικογένειες των μνηστευθέντων ανταλλάσσανε δίσκους με χειροποίητα γλυκίσματα. Έτσι άρχιζε στην Θάσο, τα χρόνια εκείνα τα παλιά, η «ανοιξιάτικη» ζωή των αρραβωνιασμένων.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΡΑΒΩΝΑ ΩΣ ΤΟ ΓΑΜΟ

Κάποτε, όταν ρώτησαν ένα γέρο Θάσιο, πότε πέρασε καλύτερα στη ζωή του, απάντησε: 'Όταν ήμουνα αρραβωνιασμένος. Και αυτό ήταν αλήθεια.

Από την ημέρα του αρραβώνα ή του λόγου ο μνηστήρας είχε το δικαίωμα να επισκέπτεται τη νύφη στο σπίτι της, να την βλέπει, να συζητά μαζί της, αλλά πάντοτε με την παρουσία κάποιου μέλους της οικογένειάς της. Ποτέ δεν άφηναν τους μνηστευμένους μόνους. Σε αντίθεση με άλλους ελληνικούς τόπους, στη Θάσο ο αρραβωνιαστικός δεν επιτρεπόταν να κοιμηθεί με την αρραβωνιαστικιά του και να έχει με αυτήν προγαμιαίες σαρκικές επαφές. Τα αυστηρά Θασιακά έθιμα απαιτούσαν η νύφη να δοθεί πάναγνη τη νύχτα του γάμου στο γαμπρό. Η απαγόρευση αυτή απέβλεπε το να προκαλέσει στον άντρα μεγαλύτερο ερωτικό ενδιαφέρον, ώστε να νιώθει επιτακτική την ανάγκη να οδηγηθεί στη «νυφική παστάδα».

Βέβαια δεν ήταν εύκολη η τήρηση αυτής της απαγόρευσης από δύο νεαρές υπάρξεις, γιομάτες σφρίγος και ορμές. Και μάλιστα σε εποχές που η σεξουαλική ικανοποίηση ήταν αληθινό πρόβλημα. Ο πολυμήχανος έρωτας εύρισκε τον τρόπο να διασπάσει το «σιδηρούν παραπέτασμα». Έτσι δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που είχαμε επίσπευση του γάμου λόγω...επειγούσης ανάγκης.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ

Η κάθε επίσκεψη του αρραβωνιαστικού στο σπίτι της νύφης δημιουργούσε φυσικά ένα σωρό ευχάριστα μικροπροβλήματα. Έπρεπε όλα να είναι καθαρά και τακτοποιημένα, να υπάρχουν έτοιμα πλούσια κεράσματα (συνήθως ρακί, γλυκά του κουταλιού ή μεζεδάκια) για να γλυκάνουν και να εντυπωσιάσουν το γαμπρό. Στη Θάσο λένε χαρακτηριστικά: «Για τον αρραβωνιαστικό κι ο κόκορας ... γεννάει αυγό». Τον περιποιούνταν πάντα χαμογελαστή η αρραβωνιαστικιά του κάτω από τα καλοσυνάτα βλέμματα της μητέρας της.

Η πρώτη επίσκεψη της νύφης στο σπίτι του γαμπρού γινόταν σε προκαθορισμένη Κυριακή. Συνήθως την πρώτη μετά τον αρραβώνα, αλλά πάντως πριν συμπληρωθεί ένας μήνας. Τη συνόδευαν οι γονείς της, τ' αδέρφια της και οι στενοί συγγενείς της. Την υποδέχονταν τα πεθερικά της και ο γαμπρός. Η νύφη έσκυβε μπροστά τους και τους φιλούσε τα χέρια για να δηλώσει το σεβασμό της και την αγάπη της και τους πρόσφερε ένα δίσκο με γλυκά. Αυτοί την αγκάλιαζαν, τη φιλούσαν και τα πεθερικά της την αποκαλούσαν θυγατέρα τους. Όλοι μαζί μετά ανταλλάσσαν χαιρετισμούς και ασπασμούς και συμμετείχαν στο μικρό γλέντι που οργανωνόταν με καλό φαγητό, πιετό και χορό.

Στις γιορτές, στα πανηγύρια ή στις αργίες της Κυριακής οι δυο οικογένε-

νειες πήγαιναν μαζί στην εκκλησία. Πότε στο σπιτικό του ενός, πότε στου άλλου, γίνονταν μικρά γεύματα και γλέντια οικογενειακά, για να γνωριστούν καλύτερα οι μνηστευμένοι.

Στην περίπτωση που το γεύμα αυτό δινόταν στου γαμπρού το σπίτι, η νύφη έσπευδε να βοηθήσει πρόθυμα την πεθερά της και τις κουνιάδες της στην προετοιμασία του φαγητού κ.λ.π. Έπρεπε να αποδείξει ότι ήταν άξια και ικανή νοικοκυρά και μπορούσε να σταθεί ανάμεσα στο σόι του γαμπρού. Σε κάτι τέτοιες ώρες κρινόταν, πολλές φορές, η εχθρική ή φιλική διάθεση των γυναικών της οικογένειας του γαμπρού απέναντί της. Εκεί κι αυτή ψυχολογούσε την κάθε μια απ' αυτές ρυθμίζοντας τη μελλοντική στάση της απέναντί τους. Εκεί λοιπόν θεμελιωνόταν η ...ειρήνη ή άρχιζε ένας ακήρυκτος πόλεμος ανάμεσα στην κανούρια οικογένεια που δημιουργούνταν και στην παλιά που ήθελε να της επιβληθεί. Συνήθως όμως ο μαλακός χαρακτήρας των Θασίων γυναικών και η ευφυΐα τους εύρισκε τρόπο να συμβιβάζει τα διεστώτα και ν' αποφεύγονται χάσματα και μίσση. Αυτήν ακριβώς την ευελιξία συμβούλευε και το λαϊκό τραγούδι της Θάσου:

«Τ' ακούς, τ' ακούς νυφούλα μου,
τι θα σου παραγγείλω.
Σαν περιστέρα να σταθείς,
σαν βέργα να λυγίσεις,
σαν κόκκινο γαρύφαλο
να ροδοκοκκινίσεις».

ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ

Παράλληλα με όλες αυτές τις πολύμορφες κι ευχάριστες ασχολίες, η μελλοννυμφη και οι γονείς της έπρεπε να φροντίσουν να συμπληρωθούν τα «κενά» της προίικας, είτε με αγορές από την Καβάλα, είτε με προσωπική εργασία. Καμάρι κι υπερηφάνεια της κάθε νύφης, αλλά και προσμονή του κάθε, τότε, γαμπρού ήταν τα προικιά, όταν θα στήνονταν στη «ρουχοθιά» για να τα δουν συγγενείς και φίλοι, να φθάνουν ως το ταβάνι της «μεγάλης κάμαρας».

Έτσι κυλούσαν οι μέρες μέχρι να έλθει η εξαίσια ημέρα του γάμου. Αλλά για το γάμο, την προίικα και τα άλλα σχετικά θα τα πούμε κάποια άλλη φορά.

Πριν κλείσω, θέλω να ευχαριστήσω θερμά τις Θάσιες, Καλαφάτη Βρουνίκη, Κουμτζέλη Παγώνα, Κουμτζέλη Ελένη, Μαρίνου Διαμάντω, και τους Θάσιους, Βλαχόπουλο Κώστα, Δρακόντη Θωμά, Γρίλλο Γιάννη, Κουμτζέλη Αναστάση, Πεπόνη Σοφοκλή, Κουτσούρη Γιάννη, Πουτούρη Κώστα και Φυλακτάκη Τάσο, που μου έδωσαν πληροφορίες για τούτη την καταγραφή.